

39. emakeeleolümpiaadi üldjuhend (2023/2024. õppeaasta)

Olümpiaadi põhiteema

Olümpiaadi põhiteema on "Eesti keele hääldus". Häälduse uurimisega tegelevad foneetika ja fonoloogia. Foneetika jaguneb omakorda veel kolmeks haruks: artikuloorseks, akustiliseks ning tajufoneetikaks. Artikuloorne foneetika uurib häälduselundite tööd kõneüksuste moodustamisel, akustiline foneetika häälelainete omadusi ja tajufoneetika kõneüksuste tuvastamist ja eristamist tajus.

Eesti keele hääldus on nüansirohke, näiteks on eesti keeles kolm vädet, palatalisatsioon ehk peenendus ning rikkalik vokaalisüsteem. On loomulik, et häälduses esineb mitmesugust varieerumist. Näiteks räägivad eri piirkondadest pärit inimesed erinevalt. Samuti kõneleme oma sõpradega ühtmoodi ja ametlikus olukorras hoopis teisiti. Vahel sõltub ka meie vestluspartneri soost ja vanusest see, kuidas räägime.

Osalemine

Klasside järgi jagunevad õpilased järgmistesse vanuseastmetesse:

- noorim vanuseaste: 7.–8. klass;
- keskmine vanuseaste: 9.–10. klass;
- vanim vanuseaste: 11.–12. klass.

Koolivooru korraldamine 2023. aasta sügisel ja piirkondliku ülesandevooru osalejate väljaselgitamine jääb koolide korraldada. Piirkondlikku ülesandevooru pääseb koolivooru põhjal. Piirkondlikus ülesandevoorus võib igast koolist osaleda kuni 7% vastavas vanuserühmas õppivatest õpilastest (näiteks noorimas vanuseastmes õpib 96 õpilast, sellest 7% on 7 õpilast ($96 \times 0,07 = 6,7$)). Piirkondlik ülesandevoor toimub veebis ning ülesandevooru tööd tuleb lahendada koolides või piirkonnakeskustes järelevalve all. Ülesannete lahendamiseks on õpilasel vaja ka isiklikke kõrvaklappe. Moodle'is avanevad erinevate vanuseastmete tööd eri kellaaegadel, et olümpiaadisüsteem ei oleks üle koormatud.

Lõppvooru pääseb vaid piirkondliku ülesandevooru kaudu. Lõppvooru pääseb kuni 78 õpilast, igast klassist 13 õpilast. Edasi pääsevad õpilased üleriigilise paremusjärjestuse alusel.

Olümpiaadi ülesanded on seotud tänavuse olümpiaaditeemaga ning eeldavad osalejalt ettevalmistust. Selleks tuleb tutvuda temaatilise teaduskirjanduse ja erialaste terminitega (vt kirjanduse nimekirja ja tutvufoneetika sõnastikuga).

Ajakava

sügis 2023	Koolivoor
04.12.2023	Piirkondliku ülesandevooru juhendi avalikustamine teaduskooli lehel
05.01.2024	Algab registreerumine piirkondlikku ülesandevooru
19.01.2024	Lõppeb registreerumine piirkondlikku ülesandevooru

26.01.2024	Piirkondlik ülesandevoor
12.02.2024	Lõppvooru juhendi avalikustamine teaduskooli lehel
12.02.2024	Lõppvooru pääsenute nimekirja avalikustamine
16.02.2024	Algab registreerumine lõppvooru
01.03.2024	Lõppeb registreerumine lõppvooru
08.03.2024	Lõppvoor Tartus
09.03.2024	Lõppvooru aktus
12.03.2024	Lõppvooru tulemuste avalikustamine teaduskooli lehel

Piirkondlik ülesandevoor toimub 26. jaanuaril elektrooniliselt (Moodle'i keskkonnas). Piirkondliku ülesandevooru juhend avalikustatakse TÜ teaduskooli veebilehel 4. detsembril ning registreerumine piirkondlikku ülesandevooru algab 5. jaanuaril. Ülesandevoorus osalevate õpilaste registreerimislehe palume saata piirkondlikul koordinaatoril (vastutaval korraldajal) hiljemalt 19. jaanuaril kl 14.00 e-posti aadressile kelli.hanschmidt@ut.ee.

Žürii avalikustab lõppvooru pääsenute nimekirja Tartu Ülikooli teaduskooli veebilehel hiljemalt 12. veebruaril. Žürii paneb lõppvooru juhendi (ajakava info) Tartu Ülikooli teaduskooli lehele hiljemalt 12. veebruaril. Registreerumine lõppvooru algab teaduskooli kodulehel 16. veebruaril ja kestab kuni 01. märtsi kl 14.00. Kõik lõppvooru kutsutud saavad isikliku kutse.

Lõppvoor toimub 8. märtsil Tartu Ülikoolis. Žürii avalikustab lõppvooru tulemused 9. märtsil toimuval aktusel ja teaduskooli veebilehel hiljemalt 12. märtsil.

Žürii

Püsiliikmed

Maigi Vija (TÜ)
Liina Lindström (TÜ)
Külli Habicht (TÜ)
Reili Argus (TLÜ)
Merilin Aruvee (TLÜ)
Helen Hint (TLÜ)

Vahetuvad liikmed

Katrin Leppik (TÜ)
Anton Malmi (TÜ)
Pärtel Lippus (TÜ)
Eva Liina Asu (TÜ)
Pire Teras (TÜ)

39. emakeeleolümpiaadi žürii esimees: Tartu Ülikooli eesti ja soome ugri keeleteaduse nooremteadur Katrin Leppik.

Sisulised ja korralduslikud küsimused: Katrin Leppik (katrin.leppik@ut.ee)

Olümpiaadi veebileht: <https://teaduskool.ut.ee/et/olumpiaadisusteem/emakeeleolumpiaad>

Kirjandus

7.-8. klass

Verschik, Anna; Zabrodskaja, Anastassia; Igav, Reet; Kütt, Andra; Kask, Helin (2017). Keel ja ühiskond. Gümnaasiumiõpik. Tallinn: Maurus, ptk 6, Eesti keele struktuur: eripära ja häälikusüsteem, lk 69–77.

Ehala, Martin; Habicht, Külli; Kehayov, Petar; Zabrodskaja, Anna (2020). Keel ja ühiskond. Kunnimees, ptk 13, Häälikusüsteemid. Eesti keele häälikud ja välde, lk 126–135.

9.-12. klass

Eek, Arvo (2008). Eesti keele foneetika. I. Tallinn: Tallinna Tehnikaülikooli Kirjastus.

ptk 1.4, Kõneorganid, lk 14–33,

ptk 1.5, Foneetika ja fonoloogia, lk 34–46.

Kõigile vanuseastmetele

Foneetika sõnastik <https://sonaveeb.ee/ds/fon>

Keeleülesanded <https://sisu.ut.ee/keeleylesanded>

Karlsson, Fred (2002) Üldkeeleteadus. Tallinn : Eesti Keele Sihtasutus, ptk 2, Foneetika, lk 65–85.

Eestikeelne rahvusvaheline foneetiline tähestik

https://www.internationalphoneticassociation.org/IPAcharts/IPA_chart_trans/pdfs/IPA_Kiel_2020_full_est.pdf

Salveste, Nele. 2012. Ikka need välted – no mida neist arvata?. Oma Keel 24 (1), lk 19–28.

https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/OK_2012-1_02.pdf

Oma Keeles ilmunud hääldusmõtted:

Teras, Pire (2019). Hääldusmõtted 1. Kas hakkame hääldama või akkame ääldama. Oma Keel, 38 (1), 27–29. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/OK-1-2019_04.pdf

Teras, Pire (2019). Hääldusmõtted 2. Kuu me jäimegi? ehk miks jääb h sõna sees hääldamata. Oma Keel, 39 (1), 21–24. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/OK-2-2019_4.pdf

Teras, Pire (2020). Hääldusmõtted 3. Väha ei olää – miks e muutub eesti keeles ä-ks? Oma Keel, 40 (1), 3–5. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/06/OK-1-2020_1.pdf

Teras, Pire (2020). Hääldusmõtted 4. Ööst. Oma Keel, 41 (2), 18–21.

<https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2020/11/teras.pdf>

Asu, Eva Liina (2021). Hääldusmõtted 5. Tõusvast intonatsioonist eesti keeles. Oma Keel, 42 (1), 26–29. https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/05/EvaLiinaAsu_OK-2021_1.pdf

Asu, Eva Liina (2021). Hääldusmõtted 6. Mis teeb Eesti saarte intonatsiooni laulvaks? Oma Keel, 43 (2), 19–22. <https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2021/12/Asu.pdf>

Kolga, Agnes (2022). Hääldusmõtted 7. Jürist ei jäksa jälutada. *Oma Keel*, 44 (1), 22–25.
<https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2022/06/Kolga.pdf>

Teras, Pire (2022). Hääldusmõtted 8. Kalla kalla vaasi vett ehk kui häälduslähedane on eesti keele õigekiri. *Oma Keel*, 45 (2), 20–23.
https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2022/12/teras_OK_2022-2.pdf

Malmi, Anton (2023). Hääldusmõtted 9. Kõne planeerimisest ja palatalisatsioonist eesti keeles. *Oma Keel*, (46) 1, 19–22.
https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2023/04/Malmi_ok_2023_1-1.pdf

Novaatoris ilmunud hääldusteemalised artiklid:

Tatrik, Katre (2018). Miks Tartu ülikooli keeleteadlased keelele klemme kleeбивad? *Novaator* | ERR.
<https://novaator.err.ee/682921/miks-tartu-ulikooli-keeteadlased-keelele-klemme-kleeбивad>

Leppik, Katrin (2018). TÜ uuring: miks on hispaanlastel raske eesti keelt rääkida? *Novaator* | ERR.
<https://novaator.err.ee/679145/tu-uuring-miks-on-hispaanlastel-raske-eesti-keelt-raakida>

Põld, Enel; Malmi, Anton (2019). Kas saarlaste kõnepruuk näitab tõesti hääbumise märke? *Novaator* | ERR.
<https://novaator.err.ee/965994/kas-saarlaste-konepruuk-naitab-toesti-haabumise-marke>

Ennet, Priit (2021). *Buba* või *kiki*: sõnade ja tähenduste seosed ületavad keelepiire. *Novaator* | ERR.
<https://novaator.err.ee/1608419018/buba-voi-kiki-sonade-ja-tahenduste-seosed-uletavad-keelepiire>

Lutter, Sofia (2023). Uuring: kõnetempo sõltub vanusest, soost ja vestluspartnerist.
<https://novaator.err.ee/1608975986/uuring-konetempo-soltub-vanusest-soost-ja-vestluspartnerist>

Raadiosaated

Teras, Pire (2014). Keelesaade. Sõnarõhk ja kõnetakt.
<https://vikerraadio.err.ee/788516/keesaade-sonarohk-ja-konetakt>

Kingisepp, Valve-Liivi (2016). Keelesaade. Õ sünnilugu.
<https://vikerraadio.err.ee/806623/keesaade-o-sunnilugu>

Puss, Fred; Teras, Pire (2016). Keelesaade. Õ hääldamisest ja kirjutamisest.
<https://vikerraadio.err.ee/806811/keesaade-o-haaldamisest-ja-kirjutamisest>

Pajusalu, Karl (2017). Keelesaade. Eesti keele hääldus.
<https://vikerraadio.err.ee/809002/keesaade-eesti-keele-haaldus>

Asu-Garcia, Eva Liina (2017). Keelesaade. Eesti keele intonatsioon.
<https://vikerraadio.err.ee/809148/keesaade-eesti-keele-intonatsioon>

Asu-Garcia, Eva Liina; Lippus, Pärtel (2021). Labor. Buba ja kiki.
<https://vikerraadio.err.ee/1608402953/labor-buba-kiki-ja-puust-satelliit/1431500>

Lisalugemist huvilistele

Lehiste, Ilse (2003). Prosoodilise informatsiooni otsingud helilainest. Akadeemia, 6, 1174–1185.

Digaris: <http://www.digar.ee/id/nlib-digar:103374>

Hint, Mati (2004). Eesti keele foneetika ja morfoloogia. Süvaõpik. Avita, ptk 19, Häälik, foneem, täht, lk 71–74.

Asu, Eva Liina; Teras, Pire (2009). Illustrations of the IPA: Estonian. Journal of the International Phonetic Association, 39 (3), 367–372. DOI: 10.1017/S002510030999017X.

Lippus, Pärtel (2010). E-kursuse “Foneetika programmiga Praat” materjalid. Tartu Ülikool.

<https://core.ac.uk/reader/14484610>

Aare, Kätlin; Lippus, Pärtel (2014). Miks häälik käriseb? Oma Keel, 28 (1), 22–29.

https://www.emakeeleselts.ee/omakeel/2014_1/OK_2014-1_03.pdf

Lippus, Pärtel (2015). Kuidas erineb meie keel rääkides ja lauldes? Novaator | ERR.

<https://novaator.err.ee/256963/kuidas-erineb-meie-keel-raakides-ja-lauldes>

Asu, Eva Liina; Lippus, Pärtel; Pajusalu, Karl; Teras, Pire (2016). Eesti keele hääldus. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.

Aare, Kätlin; Lippus, Pärtel (2017). Kas kärisev häälik teeb naised kuuldavaks ja vähendab palgalõhet? Novaator | ERR.

<https://novaator.err.ee/260073/kas-karisev-haal-teeb-naised-kuuldavaks-ja-vahendab-palgalohet>

Malmi, Anton; Leppik, Katrin; Lippus, Pärtel (2022). SayEst - mobiilirakendus eesti keele häälduse harjutamiseks. Oma Keel, 45 (2), 85–88.

https://www.emakeeleselts.ee/wp-content/uploads/2022/12/malmi-jt_OK_2022-2.pdf